**Музей видатних діячів української культури Лесі Українки,
Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Громадська організація «ТРІНІТІ ХАБ»**

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ТА ДОСТУПНІСТЬ МУЗЕЙНОГО ПРОСТОРУ: СТВОРЕННЯ РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ВСІХ ВІДВІДУВАЧІВ

**матеріали науково-практичного семінару
19 березня 2025 року**

**Київ - Харків
«Друкарня Мадрид»
2025**

УДК069.01-021.23-025.28:005.745
І-65
Рекомендовано до друку Науково-методичною радою Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького (протокол № 4 від 4 червня 2025 року)

Організаційний комітет
Голова організаційного комітету
Ольга ГУРАЛЬ – кандидатка історичних наук, директорка Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького

Члени організаційного комітету

Інна ГАЛАК – кандидатка філологічних наук, доцентка, заступниця директора з наукової роботи Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького
Тетяна ГРЕБЕНЮК – кандидатка психологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри технологій освіти та реабілітації осіб з порушеннями зору факультету спеціальної та інклюзивної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
Ірина САСІНА – кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри технологій освіти та реабілітації осіб з порушеннями зору факультету спеціальної та інклюзивної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
Іван ЛУКАСЕВИЧ – кандидат медичних наук, доцент, директор ГО «ТРІНІТІ ХАБ»
Людмила САВЕНКОВА – кандидатка педагогічних наук, професорка, директорка Наукової бібліотеки Українського державного університету Михайла Драгоманова

І-65 **Інклюзивність та доступність музейного простору: створення рівних можливостей для всіх відвідувачів: матеріали науково-практичного семінару (19 березня 2025 року, Київ)** / За ред. Т. Гребенюк, І. Сасіної; упоряд. І. Галак. – Київ-Харків : Вид-во «Друкарня Мадрид», 2025. - 58 с.

Збірник містить матеріали науково-практичного семінару «Інклюзивність та доступність музейного простору: створення рівних можливостей для всіх відвідувачів», що відбувся 19 березня 2025 року на базі Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького у м. Києві.
Видання розраховане на працівників музейної сфери, закладів культури та освіти, викладачів та студентів профільних закладів.

© Автори статей
© Музей видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького

ISBN 978-617-8254-46-9

Світлана ГЕРАЩЕНКО, Ольга МАРУДА

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙ ДО МУЗЕЮ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Люди з інтелектуальними порушеннями (далі – люди з ІП) є соціальною групою, яка особливо потребує культурного ресурсу. Музеї, театри, музичні й мистецькі заклади є тими партнерами, у співпраці з якими провідні світові суспільства забезпечують людям з ІП можливість повноцінного життя та персонального розвитку. Відвідування музеїв людьми з ІП впливає на розвиток функцій мозку та на їхній психологічний стан: зниження тривожності, розслаблення, позитивний настрій. Музеї є чудовим простором фасилітації соціальних зав'язків та взаємодій між людьми, а музейні колекції мають потужний потенціал для пізнання та персоналізації людини.

Включення людей з інвалідністю до місцевих спільнот

- Включення до місцевих спільнот – правова гарантія для людини з інвалідністю за статтею 19 «Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю».
- Це – один із ключових інструментів демократії. Люди з інвалідністю мають право користуватися спільними культурними та інформаційними ресурсами у доступних для них форматах.
- Вони мають право бути інформованими про ключові суспільні процеси, щоб бути у змозі здійснювати свої громадянські права, контролювати своє життя і робити вибір.

  До чого тут музеї? Відвідування музеїв чи інших закладів культури – природна і важлива складова життя людини як соціальної істоти. Музеї є колосальним інформаційним та психологічним ресурсом для людини. Дослідження свідчать про кореляцію між практиками музейного (культурного) дозвілля та оцінкою людиною якості свого життя як щасливого (wellbeing, happiness).
- З іншого боку, ***якщо людина з інвалідністю потребує соціалізації, то музеї – чи не найкраща локація для початку її включення до місцевої спільноти.***
- Ідеальна картина: людина з інвалідністю живе автономно з необхідним рівнем підтримки, має роботу, перебуває у товариських стосунках з колегами по роботі та по реабілітаційному центру, з родичами, має активне приватне,

зокрема культурне життя. У вихідний день чи у вільний час ця людина відвідує музеї, театри, концерти, отримуючи справжню насолоду.

- Важливим аспектом інклюзії у культурній, зокрема музейній сфері, є значуща участь людей з інвалідністю у плануванні, розробці та, особливо, у тестуванні послуг та продуктів, адресованих цій цільовій аудиторії.
- Така партисипативна модель діяльності музеїв згідно із принципом ***«Нічого для нас без нас!»*** має величезні переваги для обох сторін взаємодії.

Бар'єри, які перешкоджають включенню

Бар'єрами, які перешкоджають повноцінному включенню людини з ІП у контакт із музеєм, її позитивному сприйняттю музею та його програм можуть стати будь-які обставини, які обмежують чи блокують орієнтацію відвідувачів/ок у тій чи іншій ситуації візиту, заважають розумінню ними змісту музейних повідомлень та негативно впливають на їхні відчуття чи емоції.

Серйозним бар'єром для успішного включення є певне чи повне нерозуміння людиною з ІП суті музею як явища, смислу візиту до музею та своєї ролі як учасника/ці заходу, масштабів простору музею, тривалості візиту та, відповідно, зусиль, потрібних на участь у програмі; незнання правил поведінки в музеї та очікувань музею від участі у заході людини з ІП.

Ці та інші аспекти не (повного) розуміння ситуації можуть викликати в людині з ІП тривожність та інші дискомфортні відчуття, які заблокують отримання нею задоволення від візиту, а отже і позитивного розвитку її навичок та знань

Люди з інтелектуальними порушеннями

- Експерти ВООЗ констатують, що кількість людей з інтелектуальними порушеннями зворотно корелює з рівнем економічного і соціального розвитку країни. У країнах, що розвиваються, відсоток молодих людей до 18 років із тяжкою формою ІП досягає 4,6%, а в розвинених країнах – 0,5-2,5%.
- За даними МОЗ України, на кінець 2013 року в Україні на обліку служби охорони психічного здоров'я перебувало понад 276 тисяч осіб із інтелектуальними порушеннями. Із них 56609 – діти до 18 років.

- За чинною в Україні Міжнародною класифікацією хвороб десятого перегляду (МКХ-10), розрізняють чотири ступені медичного діагнозу «розумова відсталість»: *легкий, помірний, важкий та глибокий.*

Взаємодія із людьми з ІП

З-поміж загальних характеристик людей з ІП варто окремо виділити низку особливостей, які можуть вплинути на взаємодію працівників музею із відвідувач(к)ами з ІП від час візиту:

- уповільнене сприйняття інформації: для розуміння нового матеріалу людині з ІП, зазвичай, потрібно більше часу та помірний темп спілкування, а також кількаразове повторення ключових слів/понять.
- особливості сенсорного сприйняття, індивідуальна реакція на сенсорні перевантаження: гучний звук, швидкий рух, велика кількість людей та речей тощо;
- особливості сприйняття ситуацій та комунікації (залежать більше від усталених стереотипів поведінки людини, ніж від рівня її інтелекту);
- звичка до усталеного розпорядку, гострі реакції на неочікуване;
- буквальне розуміння змісту, складнощі у розумінні абстрактних понять, переносних значень слів, порівнянь;
- слабка здатність до емпатії, розуміння чужих почуттів;
- труднощі з усвідомленням та описом власних емоцій.

Формат легкого читання як інструмент доступності

Переважна більшість людей ІП мають труднощі зі сприйняттям текстів, усних або письмових.

Важливим засобом подолання цього бар'єру є доступна мова.

Це – інструмент створення чи адаптації тексту до психологічного, лексико-граматичного, а також графічного формату, доступного багатьом людям з ІП. Усе більше музеїв у світі транслюють свої повідомлення також і у форматі *легкого читання*, а також пропонують доступні для людей з ІП послуги та продукти.

Стандарти формату легкого читання (easy-to-read) допоможуть адаптувати різні друковані музейні тексти – книги, буклети, квестові аркуші, етикетки, анотації, а також усі цифрові тексти – в аспекті доступності.

Слід наголосити, що у кожному випадку адаптації чи створення музейної послуги або продукту доступною мовою важливо тестувати матеріал за допомогою цільової авдиторії – людей з ІП.

Як створити (адаптувати) музейний текст у форматі легкого читання?

- **Зміст та смислові складнощі**

Відповідність змісту та рівня смислової складності доступного тексту можуть кардинально відрізнятися для різних груп людей з ІП.

Утім, позаяк більшість людей цільової групи мають слабкий та помірний рівень інтелектуальних порушень, то основним видом доступного музейного продукту можна вважати текст, що відповідає освітньому рівню учнів початкової школи.

У кожному разі, змістова і смислова доступність продукту має бути протестована за участі декількох представників цільової групи.

- **Слова та звороти**

- Використовуйте загальновживані (високочастотні) слова та звороти.
- Короткі прості слова доступніші за довгі складні. Водночас тексти, адресовані дорослим, не мають звучати «по-дитячому».
- Необхідні у тексті складні слова (іншомовні або спеціальні) слід тут-таки пояснити просто. Одне складне слово можна пояснити декілька разів упродовж тексту (письмового чи усного).
- Уникайте займенників. Краще повторити іменник. Не варто боятися тавтології.
- Уникайте синонімії. Консистентність слововжитку: для одного значення використовується одне і те ж саме слово. Знову-таки, не варто боятися тавтології.
- Висловлюйтеся конкретно. Уникайте абстрактних понять. Уникайте полісемії, слів та зворотів з переносним значенням, фразеологізмів та інших складних фігур мовлення: метафори, метонімії, перебільшення.
- Стежте за логікою, пильнуйте смисловий зв'язок між думками (реченнями, абзацами) одного тексту.
- Уникайте жаргонізмів, спеціальних слів чи спеціальних значень слів.

- Уникайте абревіатур і скорочень. Усі слова, включно з одиницями вимірювання (кг, см, ст.) пишемо повністю (кілограмів, сантиметрів, століть).
- Уникайте великих чисел, а також відсотків. Краще, де можливо, спростити до суті: мало, набагато менше, багато, дуже багато.
- Уникайте деталізації часу (роки, дні, години, хвилини). Краще: нещодавно, давно, середина місяця, початок дня, увечері. Проте – є винятки: наприклад, варто точно зазначити час початку музейної програми.
- Якщо потрібно зазначити точну дату, пишіть її повністю: 8 серпня 1974 року.
- Прості числа завжди пишіть цифрами, а не словами.
- Використовуйте арабські цифри, а не римські.
- Телефонні номери пишемо з пробілами чи дефісами +380 44 235 32 90, +380-44-236-52-69.
- Уникайте складних символів на кшталт №, %, ?, *, @ тощо.
- Якщо ця інформація дуже потрібна – дайте пояснення словами.

➢ **Будова речень**

- Будуйте прості короткі речення, до 7-10 слів. Прості за структурою: 1 підмет, 1 присудок. Якщо основний зміст не постраждає від вилучення певного слова, це слово краще прибрати.
- 1 речення = 1 проста думка. Діліть складніші думки та речення на декілька простих та коротших.
- Кожне речення на письмі починайте з нового рядка.
- Використовуйте пряме персональне звертання на «ви» чи «ти». Безособові форми, на кшталт «відвідувачі», «учасники», складніше розуміти.
- Позитивне повідомлення зрозуміліше за негативне. У міру змоги уникайте використання частки «не».
- Активне дієслово сприймається легше за пасивне.
- Уникайте умовного способу: зробив би, хотіла б.
- Уникайте складної пунктуації: двокрапок, крапки з комою, багатьох ком.
- Уникайте посилань, зносок, приміток.

➢ **Візуальне оформлення доступного тексту**

- Діліть текст на теми та підтеми. На письмі виділяйте частини тексту візуально.
- Давайте короткі змістовні заголовки, які виражають головну ідею частини тексту.
- Дбайте про обсяг тексту, це впливає психологічно. Краще три брошури, менші за розміром, ніж одна брошура на багато сторінок. Чим менше тексту на сторінці, тим він психологічно доступніший.
- Широкі поля полегшують сприйняття тексту.
- Уникайте переносів слів.
- 1 речення – 1 рядок (абзац). Якщо рядок закороткий, можна перенести частину речення, але при цьому не слід розривати смислові (та граматичні) цілості.
- Абзаци виділяйте додатковими інтервалами.
- Не переносьте частину речення на іншу сторінку.
- Текст не має йти по картинці.
- Важлива висока чіткість друку, контрастність тексту щодо тла. Для визначення рівня контрастності скористайтеся онлайн-чекерами контрасту. Контрастний текст темним тоном на світлому тлі має переваги доступності перед контрастним світлим текстом на темному тлі.
- Застосовуйте доступні шрифти. Без засічок і прикрас, «круглі» за формою, з достатнім проміжком між літерами. Серед стандартних шрифтів такими є, зокрема, Arial, Calibri, Tahoma.
- Уникайте курсиву, капслоку, виділення частин тексту надто жирним стилем, іншим кольором або розрядкою літер. Не використовуйте додаткові надрядкові чи підрядкові символи, зміщення літер.
- Дотримуйтесь достатнього розміру шрифту. Рекомендований мінімум для книги: 14 (для деяких шрифтів – 16).
- Використовуйте один шрифт упродовж усього тексту. Ще один доступний шрифт можна застосувати для заголовків.
- Використовуйте 1 тип маркерів (заголовків, списків, ключових слів чи речень тощо) упродовж усього тексту.
- Інфографіка може полегшити розуміння тільки якщо вона проста.

- Зарівнюйте текст до лівого краю. Вільний правий край гарантує рівну відстань між словами. Не застосовуйте «червоний рядок».
- Нумеруйте сторінки.
- Використовуйте матовий папір. Глянець заважає читанню.
- Оберіть зручний формат для читання та фотокопіювання (А5, А4, А3).

➢ **Доступні ілюстрації**

- Ілюстраціями до тексту легкою мовою можуть бути фотографії, малюнки, піктограми, таблиці, діаграми.
- Важливо, щоб ілюстратор/ка мав/ла достатнє уявлення про цільову групу, якій адресовано текст з ілюстраціями.
- Ілюстрації мають містити чіткі, крупні зображення без зайвих елементів. Важливим для малюнків є високий контраст фігури і тла, для фото – висока якість та різкість. Доступність ілюстрацій має бути протестована тестувальниками/цями.
- Варто обрати єдиний стиль ілюстрацій для всього тексту.
- Дотримуйтесь постійного принципу розміщення ілюстрацій щодо частин тексту (праворуч, ліворуч, під тощо) упродовж усього тексту.
- Важливо, щоб 1 ілюстрація відповідала 1 одиниці тексту (реченню або абзацу).
- Зображення (фотографії, малюнки, піктограми) мають бути «іконічними» – такими, що максимально візуально співвідносяться з об’єктом чи явищем, яке вони позначають.
- Певне поняття (слово) має корелювати із певним (одним і тим самим) зображенням.
- Таблиці та діаграми мають бути гранично простими. До таблиць і діаграм потрібно дати прості пояснення.
- Кольорові картинки є більш доступними за чорно-білі (для людей, які не мають порушень кольорового зору).

Інклюзивна екскурсія

Легка мова як інструмент доступності має бути також застосована для різних форм усного спілкування у музеї.

Легка мова допомагає людям з ІП зрозуміти повідомлення, а також надихає їх брати активнішу участь у спілкуванні, проявляти ініціативу, що в результаті істотно посилює позитивні враження і наснагу, котрі отримують люди з ІП від досвіду спілкування в музеї.

Найбільш поширеним форматом керованого відвідування музею була і залишається *екскурсія*.

Загальні організаційні параметри

- ✓ Обсяг екскурсійної групи. Оптимальною є група від 5 до 10 осіб цільової аудиторії плюс необхідний супровід (1-2 особи для групи людей з ІП легкого ступеня, більше – для людей з ІП помірного ступеня). Якщо в групі менше 5 людей – може забракнути групової динаміки, якщо більше 10 – може бути замало персонального простору та уваги для кожного/ої.
- ✓ Тривалість екскурсії – до 1 години.
- ✓ Присутність/відсутність інших відвідувачів/чок у музеї. Для деяких людей з ІП (наприклад, для груп людей з РАС) присутність інших людей у музеї може бути чинником відволікання уваги чи сенсорного дискомфорту. В такому разі краще спланувати візит на час, коли в музеї буде мінімум відвідувачів. Однак для більшості людей з ІП слабкого чи помірного ступеня присутність інших людей в музеї не заважає. З іншого боку, «видимість» людей з інвалідністю у музеях є важливою для подолання суспільної стигми та стереотипів про інвалідність.

Важливість підготовчого етапу

Перший візит до музею, як і до будь-якого іншого нового місця, може стати для людини з ІП значним стресом. Для його пом'якшення, а також для посилення ефективності відвідування рекомендується провести для групи людей з ІП попереднє підготовче заняття, на якому розглянути базові питання:

що таке музей?

для чого ходять у музей?

що чекає на мене в музеї?

що я робитиму в музеї?

які є правила поведінки в музеї? тощо.

Мова

В аспекті складності мови (слова, звороти, речення) легке мовлення як формат послуговується тими ж керівними принципами, що й легке читання. Простота слів і речень, консистентність слововжитку, повторення ключових понять тощо.

Зміст екскурсії

Зміст екскурсії (тема та її головні аспекти) ведучий/ча визначає або уточнює залежно від конкретних цілей і завдань заходу, що конкретизуються у ході обговорення із замовником/цею послуги.

Зокрема, з організаційним партнером можна обговорити набір ключових понять, на яких буде зроблено фокус, види активностей (розповідь, бесіда, гра, творча практика). Як правило, для груп людей з ІП оптимальною буде коротка прогулянка музеєм на 2-4 локації (зали) і приблизно така ж кількість спеціальних тематично й логічно пов'язаних фокусів (підтем/ ключових слів).

До кожної підтеми варто дібрати декілька (2-4) музейних об'єктів, які:

✓ візуально доступні (розташовані на відстані видимості, добре освітлені, можуть бути одночасно оглянуті групою до 10 людей);

✓ доступні для розуміння та виразні в тому аспекті, про який іде мова (зображення, матеріал, техніка тощо). Із запланованих об'єктів ведуча/чий зможе під час екскурсії обрати для розгляду лише деякі, залежно від конкретної потреби та ситуації спілкування.

Плануючи хронометраж, варто у рамках кожної теми виділити достатні часові періоди для вільного обміну враженнями та думками.

У рамках окремої теми екскурсії існує низка загальних питань, доречне і домірне включення яких до екскурсії на відповідному для учасників/ць рівні складності буде корисним:

✓ Базові знання про світ. Наприклад, уявлення про форми, кольори, пори року, види тварин і рослин, частини архітектури, види меблів, частини тіла, розпорядок дня, гроші тощо.

✓ Настрій, емоції, відчуття людей. Дуже важливий аспект змісту кожної інклюзивної екскурсії. Людям з ІП часто складно усвідомлювати та висловлювати власні почуття та відчуття, а також складно співчувати іншим. Тому під час екскурсії варто намагатися ненав'язливо «прокачувати» ці навички: помічати настрій та емоції учасників/ць, запитувати про це (заохочуючи зокрема через участь у розмові осіб супроводу), говорити про почуття людей, пов'язаних із музейними предметами, або про власні почуття: називати емоції, пояснювати їхні причини.

✓ Морально-етичні питання. Обговорюючи музейні матеріали, важливо звертати увагу на позитивні й негативні риси характеру та

вчинки людини, говорити про цінність добрих стосунків між людьми: дружби, поваги, підтримки, турботи, любові.

✓ Персональні відчуття, враження, смаки, уподобання учасників/ць групи. Люди з ІП не завжди відчувають межу між своїм я та світом довкола, в тому числі на фізичному, тілесному рівні. ***Музей – ресурсний простір для розвитку самовідчуття, самоусвідомлення та самоокреслення.*** Ведучій/чому варто заохочувати учасників/ць (і тут найкраще працює власний приклад та приклад від осіб супроводу) ділитися з іншими суб'єктивними враженнями та особистими життєвими історіями.

Тактильні матеріали

Задіяння лише дистанційних відчуттів, слуху і зору є методологічно недостатнім для інклюзивної екскурсії. Сприйняття нової інформації, зокрема концентрація уваги і пам'ять працюють краще, коли активізовано також і тактильний канал.

Тому ведуча/чий мають продумати і дібрати найбільш доречні та виразні з огляду на тему (підтеми) екскурсії, а також повністю безпечні для групи тактильні матеріали.

Добре, коли кожна підтема екскурсії має своє тактильне підкріплення. Звісно, виготовлення тактильних копій експонатів є дуже дієвим кроком музею назустріч людям з інвалідністю, зокрема і людям з ІП. Однак і вдало дібрані предмети реквізиту є вагомим інформаційним підкріпленням.

Додаткове візуальне підкріплення

Деякі люди з ІП мають ослаблену слухову та короткотермінову пам'ять. Для них особливо корисно мати додаткові візуальні матеріали: прості ілюстрації до тем та історій, піктограми правил або дій (інструкцій), чітко і крупно написані ключові слова.

Для полегшення розуміння учасниками/цями змісту екскурсії дуже важливо, щоб ведучий/ча приділили увагу виразності невербальних аспектів свого мовлення.

Жести, міміка (виразна артикуляція слів, а також передача емоцій) та демонстрація дій, про які йде мова в екскурсії – усе це також є ефективними засобами візуального підкріплення розповідей, пояснень, запитань.

Зміна видів активності: ігри

Розповіді ведучого/чої та спільні розгляди-обговорення тем екскурсії/музейних об'єктів варто чергувати з простими ігровими

завданнями, наприклад, на пошук предмета за описом, складання пазлу, вгадування речі/матеріалу на дотик тощо.

Ігри завжди додають емоційного тонусу, азарту і веселощів.

Перемикання емоційного та моторного регістрів сприяють відпочинку, відновленню уваги, а отже, комфортнішому стану людини в музеї.

Творча практика як важливий компонент

Інклюзивну музейну екскурсію деякі західні автори відносять до різновиду імпресивної (рецептивної) музейної терапії, терапії враженнями.

Іншим різновидом музейної терапії є експресивна (креативна) – терапія творчістю.

Для багатьох людей з ІП, які мають труднощі з вербальною комунікацією, творча мистецька практика є дієвим каналом самовираження, самопізнання, саморегуляції та спілкування зі світом.

Тому дуже добре, коли в одному музейному візиті поєднуються обидва формати: за тематичною екскурсією залами музею слідує певна творча практика. Добір техніки і засобів для творчого компоненту музейник/ця здійснює з огляду на фокусні теми екскурсії та можливості групи.

Проведення екскурсії. Важливі моменти доступності

Нижче подано низку моментів, які, з нашого досвіду, варто враховувати при проведенні музейної екскурсії для людей з ІП для досягнення найкращого результату:

✓ Забезпечення психологічної доступності музею. Гостинність музею і комфорт учасників/ць. Ведуча/ий має особисто зустріти групу та допомогти учасникам/цям скористатися гардеробом, касою, вбиральнею. Бажано познайомитися персонально з кожним учасником/цею та роздати бейджі з іменами, щоб в ході спілкування звертатися до кожної людини на ім’я. Ведучий/ча також повинна мати бейдж з іменем. Важливо, щоб ведучий/ча спілкувалися з групою привітно і розслаблено, адже настрій і стан ведучої/го передається учасникам/цям. А гарний настрій і комфорт людини – це головна умова будь-яких позитивних зрушень. Окрім усього, саме по собі комфортне перебування у музеї вже є для людини з ІП позитивним досвідом соціалізації, а отже, успіхом і розвитком.

✓ Темпоритм спілкування має бути комфортним/пристосованим до конкретної групи людей з ІП. Тут немає універсальних порад:

темпоритм може бути і дуже повільним. Налаштування на оптимальний для групи темпоритм починається із першої хвилини зустрічі. Навіть за найповільнішого темпу спілкування важливо надавати учасникам/цям достатньо часу на обдумування та висловлення відповіді до кінця. Це може бути незвично і некомфортно для ведучого/чої, проте це важливий аспект ефективності екскурсії для людей з ІП, тож музейникам/цям варто вчитися уповільнюватися.

✓ Інформування учасників/ць про рамки/правила взаємодії. На початку екскурсії важливо нагадати учасникам/цям правила поведінки в музеї. Доречними будуть прості іконічні піктограми основних музейних обмежень (не торкатися руками експонатів та вітрин, не їсти в залах, не бігати і не кричати, фотографувати без спалаху) на додаток до тих, що є звичними для місць громадського користування.

✓ Орієнтування учасників/ць у змісті, просторі та часі. Основну частину екскурсії варто розпочати з нагадування назви музею, простого опису складу колекції, базового орієнтування учасників/ць у просторі музею, а також у структурі та тривалості екскурсії. Якщо люди з ІП прийшли у цей музей не вперше, варто розпочати екскурсію зі згадки про минулу подію і продовжити розповідь з опорою на минулі враження.

✓ Рівна частка ресурсу для всіх учасників/ць заходу. Це дуже важливий момент проведення екскурсії. Йдеться про декілька моментів.

По-перше, про оптимальне для всіх учасників/ць розміщення у просторі.

По-друге, важливо стежити за тим, щоб позитивна персональна підтримка з боку ведучого/чої (зокрема, контакт очима, усмішка, персональне звертання, короткий діалог, похвала, доречний фізичний контакт – торкання плеча, потиск руки тощо) була достатньою та розподілялася між учасниками/цями екскурсії рівномірно.

По-третє, часто через недостатню сформованість думки чи недоліки артикуляції репліка учасника/ці є незрозумілою для ведучого/чої. Не слід нехтувати такою відповіддю – це може образити чи засмутити людину. Краще чесно зізнатися у нерозумінні й перепитати, попросити пояснити іншими словами, показати на предмет, який може допомогти розумінню.

У таких випадках часто є помічними особи супроводу. Ефективним інструментом справедливого розподілу інформації є

гучне й чітке озвучування (за потреби, і перефразування) ведучим/чою відповідей когось із учасників/ць для всієї групи.

Запитання до групи як інструмент активізації контакту, уваги та мислення

Варто наперед продумати низку запитань, на які учасники/ці зможуть легко відповісти. Добре, коли просте запитання потягне за собою різні відповіді (наприклад, що сподобалося найбільше?).

Можна запитувати і зовсім прості речі: чи це велика зала, чи є у залі вікна, чи є у залі зображення тварин? А потім запросити поміркувати або пофантазувати: а як ви гадаєте…?

Будьте обережні у кількості: забагато запитань чи заскладні запитання можуть демотивувати людей з ІП. Утім, ***запитання «про запитання» (чи хтось має запитання?), про втому (чи ви втомилися?) і про туалет (чи хтось хоче в туалет?) варто включити до програми кожної екскурсії.***

✓ Розгляд музейного об'єкта. За нашим досвідом, розгляд музейних об'єктів та просторів часом дуже продуктивно починати із запитань: що це таке? що ви бачите? У відповідях на такі та подальші запитання ведучий/ча знаходить той ґрунт знань і вражень, на якому зможе ефективно побудувати опис предмета розгляду. Опис об'єкта від ведучої/ого має бути стислим та логічним: від загального до ключових деталей.

✓ Запитання від групи. Дуже цінний інструмент партисипації. У більшості випадків варто на самому початку заходу одразу після знайомства запросити учасників/ць ставити запитання, ділитися враженнями та думками. Можна запропонувати подавати певні знаки (підняти руку), коли є бажання висловитися. У маленьких групах можна запропонувати учасникам/цям не соромитися вільно говорити у будь-який момент.

✓ Позитивні меседжі, позитивна підтримка, позитивний емоційний фон. Незалежно від того, якою є конкретна тема розмови, ваша подача матеріалу, сама риторика мовлення має бути оптимістичною, зачіпати ті чи інші позитивні аспекти життя, акцентувати на радощах, на приємному, комфортному, доброму, веселому, на силі людини та її перемогах.

Важливо пропонувати учасникам/цям позитивні рольові моделі, помічати їхню позитивну, бажану поведінку та відзначати це.

Створювати ситуації успіху (успішної відповіді на запитання, виконання завдання тощо) та відзначати цей успіх. Це наснажує загалом, а також підтримує тонус у конкретній ситуації спілкування.

Сприйняття складної поведінки як комунікації. Люди з ІП через різні причини можуть порушувати норми поведінки.

Важливо розуміти, що будь-яка їхня поведінка є комунікацією, у тому числі складна, і сприймати це як важливе повідомлення.

Люди супроводу можуть допомогти правильно зрозуміти таку поведінку.

Рекомендована література

Кравченко Р., Рудик Г. Доступність музеїв для людей з інтелектуальними порушеннями: методичні рекомендації. 2020. URL: https://khanenko.museum/assets/media/museumaccessibilitymentaldis.pdf

Stephen Kaplan, Lisa V. Bardwell, Deborah B. Slakter .The Museum as a Restorative Environment// Environment and behavior. Vol 25, № 6, 1993. pp. 725-742. URL: https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/67383/10.1177_0013916593256004.pdf?sequence=2

Jan Packer Nigel Bond. Museums as Restorative Environments.// Curator. The Museum Journal. 19 October 2010. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.2151-6952.2010.00044.x

Я збираюсь до музею: книга у форматі легкого читання / ВГО «Коаліція»; текст : Р. Кравченко, Г. Рудик ; малюнки : С. Міхно, О. Майорова, Д. Гальчинська та ін. Бровари : ТОВ «АНФ ГРУП», 2020. 28 с. URL: https://khanenko.museum/assets/media/pdf/brochureiamgoingtovisitamuseum.pdf

Про схвалення рекомендацій щодо викладення інформації суб'єктами владних повноважень у форматах, що забезпечують доступність її сприйняття. Постанова КМУ № 1046-р від 17 листопада 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1046-2023-%D1%80#Text

Сасіна І. О. Забезпечення інформаційної доступності для людей із когнітивними порушеннями (огляд міжнародних документів та досліджень) / Inclusion and Diversity. 2024. № 3. С. 67-71. URL: https://doi.org/10.32782/inclusion/2024.3.12

Інформація для всіх: Європейські стандарти викладу інформації, яку легко читати та розуміти. Методичний посібник. К.: ВГО «Коаліція», 2014. URL: https://drive.google.com/file/d/1HBkp4hFpbx07THTzMM87S34wp42dZ6_L/view?usp=sharing